

CELNICE

Úvodem k Šarlatovému písmenu

Je to zvláštní, že už podruhé nemohu odolat nutkání a svěřuji se veřejnosti – ačkoli doma a s blízkými přáteli nerad zbytečně mluvím o sobě a svých osobních věcech – s jednou epizodou z vlastního života. Prvně se to stalo před třemi čtyřmi roky, kdy jsem čtenáře počastoval – neomluvitelně, protože opravdu nevím, jak to shovívavému čtenáři odůvodnit a čím dotěrného autora ospravedlnit – vyprávěním svých zážitků v poklidném zátiší jedné staré usedlosti. A tentokrát – protože se mi tehdy zcela nezaslouženě podařilo zaujmout několik posluchačů – se opět pokouším upozornit na sebe veřejnost vylíčením svých zkušeností za tříletého působení na jedné celnici. Je vidět, že si hned tak někdo nevzal důsledněji za vzor slavného obecního tajemníka. Je ovšem pravda, že když autor vydá svou knihu na pospas, nehodlá jí promlouvat k těm mnohým, kteří ji s nechutí

odhodí nebo vůbec nevezmou do ruky, ale k těm několika, kteří ho pochopí, třeba líp než většina jeho spolužáků a vrstevníků. Někteří spisovatelé jsou ještě troufalejší a ochotně se svěřují s důvěrnostmi velmi intimními, jaké je vhodné prozrazovat výlučně jenom tomu, s kým nás pojí dokonalý soulad srdcí i duší – jako by předpokládali, že ty potíštěné listy, nazdařbůh rozhozené do širého světa, určitě zamíří k oddělené části autorovy rozdvojené osobnosti, spojí se s ní, a tím ji vrátí do jeho bytostné sféry. Není přece důstojné být upovídaný, i když člověk nemluví o sobě. Jenže myšlení jde ztuhla a řeč vážne, nemá-li mluvčí alespoň trochu pocit, že navázal opravdové spojení s obecností, a lze mu tedy odpustit, představuje-li si, že ho někdo poslouchá přátelsky, vlídně a vnímavě, i když by to nebyl přítel nejdůvěrnější; vlivem tohoto radostného vědomí zjihne pak vrozená zdrženlivost a člověk se dovede rozpovídat o všeličems, co se děje kolem, ba i o sobě, ale přitom si stále dává pozor, aby neodhalil své nejnvtřnější já. V tomto rozsahu a v těchto mezích autor snad smí prozradit něco z vlastního života a neprohřeší se tím na čtenáři ani na sobě.

Zároveň se pozná, že tato epizoda z celnice má určité své oprávnění, v literatuře vždy uznávané, jelikož vysvětluje, jak se mi dostal do rukou téměř úplný zápis o událostech vyličených na příštích stránkách, a zaručuje tak jejich věrohodnost. Vlastně to – že si přeji podle pravdy vystupovat pouze jako vydavatel převážné části vyprávění, obsaženého v této knize, neboť vskutku nejsem téměř nic víc – to a nic jiného je pravý důvod, proč se k veřejnosti obracím přímo. Než se ujmu svého hlavního úkolu, smím snad úvodem nastínit jednu scénu ze skutečného života,

doposud nikde nevyličenu, zároveň s několika typickými postavami, jež v ní hrají své úlohy a mezi nimiž se náhodou ocitl i autor.

V mém rodném městě Salemu na samém kraji přístaviště – kde před půlstoletím, za starého Kinga Derbyho, býval čilý ruch, ale kde trouchnivější dřevěná skladiště teď jenom překázejí a příznaky obchodního života se projevují pramálo nebo vůbec ne, ledaže kus dál u dlouhé smutné přístavní hráze tu a tam zakotví nějaká pramice nebo briga, z níž se vykládají usně, nebo trochu blíž dvoustěžňová plachetnice z ostrova Nova Scotia shazuje náklad palivového dříví – tedy na samém kraji polorozpadlé hráze, přes kterou se často převaluje příliv a na níž dlouhý sled malátných let zanechal při úpatí seřazených stavení vpředu i vzadu přebujelý trávník, tam stojí prostorná budova z cihel s dost neutěšenou vyhlídkou na tuto hráz a dál přes přístav, která se naskýrá z průčelních oken. Na vrcholku střechy tři a půl hodiny každé dopoledne vlaje nebo zplihle visí, podle toho, vane-li větřík od moře nebo je-li bezvětří, prapor republiky s třinácti pruhy, ale postavenými svisle, nikoli vodorovnými, na znamení, že zde sídlí úřad civilní, a nikoli vojenské správy strýčka Sama. Průčelí je zkrášleno šesti dřevěnými sloupy, které podpírají balkon, pod nímž vede do ulice bílé žulové schodiště. Nad vchodem se vznáší ohromný znak amerického orla s roztaženými křídly, se štítem na prsou, a pamatují-li se dobře, se svazkem blesků a ostnatých šípů v pařátech. Ten nešťastný dravec má letoru popudlivou, a tak se zdá, jako by orel svým lýtým zobákem a výrazem v očích i vůbec celým sveřepým vzezřením neškodnému obyvatelstvu vyhrožoval, aby si na něj dalo pozor, a hlavně všechny občany

varoval, je-li jim vlastní život drahý, aby se neodvažovali na území chráněné jeho křídly. Ale přestože federální orel vyhlíží tak nevládně, mnoho lidí se právě v této chvíli utíká pod jeho perutě – patrně si představují, že na jeho hrudi lze spočinout zrovna tak měkce jako na prachové podušce. On ale nemá v povaze zvláštní něhu, ani když je v nejlepší náladě, a dříve či později – spíš dříve než později – třeba shodí ty, kdo se tam uvelebili, a rafne je pařátem, klovne zobákem nebo zraní ostnatými šípky.

Dlažba kolem toho stavení, popsaného výše – povězme raději hned, že to je přístavní celnice – je ve skulinách mezi kameny porostlá dost vysokou, neušlapanou trávou, takže tam v poslední době zřejmě nebývá velký nával. V některých měsících se však často stává, že dopoledne je v celnici živější ruch. V takových dnech se starší občané možná rozpomínají na doby před minulou válkou s Anglií, kdy Salem byl důležitý přístav, a ne jako teď zanedbávaný místními obchodníky a rejdaři, kteří dopouštějí, aby se mola rozpadávala v trosky, a jejichž podnikavostí zatím ponenáhlu zbytečně mohutní už tak dost cílý obchod v New Yorku a Bostonu. V takové dny, kdy náhodou připlují současně tři čtyři lodi – obvykle z Afriky nebo z Jižní Ameriky – nebo se tam chystají odplout, často se dopoledne na žulovém schodišti ozývají vzhůru dolů mrštné kroky. Můžete zde přivítat kapitána obchodní lodi, ještě než ho přivítá jeho manželka – vylodil se před chvílí, ošlehaný mořským větrem, v podpaždí s lodními papíry v odřené plechové krabici. A už také přichází majitel jeho lodi, veselý nebo zachmuřený, přívětivý nebo mrzutý podle toho, zda byl splněn cíl této plavby a loď přivezla zboží, které se rychlým obratem promění ve zlato, nebo zda má skladiště v podpalubí

zatarasená takovým nákladem, že se nenajde nikdo, kdo by jej odkoupil. Zde také uvidíme čiperného mladého nákupčího lodních zásob – zárodek ustaraného obchodníka s vrásčitým čelem a prošedivělou bradou – který už přišel obchodování na chuť, jako když vlčeti zachutná krev, a pouští se na zaměstnavatelově lodi do všelijakých dobrodružných obchůdků, ačkoli by si měl raději pouštět lodičky na mlýnském náhonu. Jiná typická figurka je námořník, který shání protekci, aby na nějaké lodi mohl vyplout z přístavu, nebo jiný, který právě připlul, bledý a zesláblý, a chtěl by se dostat do nemocnice. Nesmíme také zapomenout na kapitány zrezivělých malých dvoustěžňových plachetnic, které z britských provincií přivázejí palivové dříví – na tu drsnou námořnickou chasu, těžkopádnější než naši yankeeové, ale nemálo zasloužilou o udržování místního upadajícího námořního obchodu.

Představte si hlouček všech těchto figurek, jak se tam někdy seskupily, pro zpestření si k nim přimyslete ještě všelijaké jiné a uvidíte, že alespoň občas mohlo být v celnici dost rušno. Ale častěji, když jste tam přišli, povšimli jste si nad schody – před vchodem, bylo-li to v létě, nebo v jejích příslušných místnostech, bylo-li to v zimě či za nepříznivého počasí – řady ctihodných starců na staromódních židlích, obrácených opěradlem ke zdi. Ti lidé často spali, ale někdy jste je mohli slyšet, jak spolu rozmlouvají hlasem zpola hovorným, zpola rozespalým a naprosto netečně, což je příznačné pro lidské tvory v chudobincích a všechny ty ostatní, kdo jsou, pokud jde o živobytí, závislí na dobročinnosti, vysezeném úředním místečku nebo všeličems jiném, jenom ne na vlastním samostatném snažení. Ti staří

pánové – jejichž povinností bylo vybírat clo jako Matouš, ale které nejspíš nečekalo, že budou jako on povoláni k posláni apoštolskému – byli úředníci celnice.

Vlevo od vchodu je dále jistá místnost či kancelář, která měří asi patnáct čtverečních stop, s vysokým stropem, z jejichž dvou obloukových oken je vyhlídka na zmíněnou polorozpadlou přístavní hráz a z třetího přes úzkou uličku na část Derby Street. Ze všech tří oken je vidět na krámky hokynářů, přístipkářů, obchodníků s laciným šatstvem a kramářů; kolem jejich dveří je vždy možné vidat rozesmáté žvanivé hloučky mořských vlků a všelijakých vodních krys, obvykle se prohánějících po námořnické čtvrti přístavního města. Ta místnost je zaneřádná pavučinami a opadanou starou omítkou, podlaha je posypána šedivým pískem, ačkoli se toho obyčejně jinde už dávno zanechalo – je to zkrátka místnost zanedbaná, z čehož se dá zřejmě usuzovat, že to je svatyně, kam mají ženské se svým čarodějným náčiním, jako je koště a hadr, přístup jen málokdy. Veškerým zařízením jsou tam kamna s objemnou troubou do komína, starý psací stůl z měkkého dřeva a u něho třínohá stolička, dvě tři židle s tvrdým sedadlem, nesmírně vetché a nevzhledné, a – nesmíme zapomenout na knihovnu – pár poliček s několika desítkami svazků Zákoníku a tlustou Sbírkou celních předpisů. Stropem prochází plechová rourka, která zprostředkovává hlasové spojení s jinými částmi budovy. A tady jsi asi před půlrokem mohl, vážený čtenáři, rozpoznat téhož jedince – jak přechází z rohu do rohu nebo jak si hová na vysoké stoličce, opřený loktem o stůl, a bloudí očima shora dolů po sloupcích ranních novin – který tě pak přivítal ve své útulné malé pracovně, kam tak vlídně prosvítalo slunce mezi

vrbovými větvemi, v západním křídle staré usedlosti. Ale kdybys ho tam snad šel hledat teď, marně by ses poptával po loco-fockém inspektorovi. Koště vládní reformy ho vymetlo z úřadu a jeho funkci teď zastává a jeho plat pobírá ctihodnější nástupce.

K tomu starému městu Salemu – svému rodišti, ačkoli jsem tam v dobách chlapeckých i v dospělejším věku pobýval velmi málo – mám, či měl jsem, citový vztah, ale jak silně jsem k němu přilnul, to jsem si vůbec neuvědomoval v době, kdy jsem tam žil. Věru, uváží-li se jeho vnější vzhled – jednotvárná rovina zastavěná převážně dřevěnými domky, z nichž jen málokterý je architektonicky krásný –, různorodá stavení, ani malebná, ani zajímavá, pouze nudná – i dlouhá ospalá hlavní ulice, která se líně táhne přes celý poloostrov, s Šibeničným kopcem a Novou Guinejí na jednom konci a na druhém s průhledem k chudobinci – tedy má-li mé rodné město takovou tvářnost, bylo by asi stejně pochopitelné, kdyby člověk měl sentimentální přichylnost k nepravděpodobné šachovnici. Ale přestože jsem dosud byl vždycky šťastnější jinde, chovám ke starému Salemu náklonnost, kterou nedovedu nazvat výstižněji, a proto se musím spokojit se slovem láska. Ten cit lze pravděpodobně vysvětlit tak, že můj rod dávno zapustil kořeny hluboko v tamní půdě. Jsou tomu téměř dvě a čtvrt století, co se první Brit a původní vystěhovalec mého jména objevil v divoké osadě zapadlé v lesích, z níž zatím vzrostlo město. A zde se narodili i zemřeli jeho potomci a smísili svou zemitou podstatu s půdou, takže jistě nemalá její částka je spřízněna se smrtelnou schránkou, v níž já tu dočasně a nakrátko chodím po ulicích. Náklonnost, o níž mluvím, je tedy zčásti pouhá pudová přichylnost prachu k prachu. Jen málo mých

krajanů může vědět, co to je – a jelikož časté přesazování je rostlinám snad prospěšnější, nepotřebují ani o to stát, aby to věděli.

Ale ten pud má rovněž svou mravní stránku. Postava mého prvního předka, kterou rodinná tradice obestřela mlhavým a soumravným majestátem, prodlévala v mé chlapecké obraznosti od nejdávnějších dob, na něž se mohu upamatovat. Stále se ještě přede mnou zjevuje a budí ve mně jakousi hlubokou příchylnost k minulosti, kterou s ohledem na dnešní stav našeho města mohu jen stěží odůvodnit. Mám zde patrně větší nárok na domovské právo zásluhou toho přísného, bradatého praotce v sobolím plášti a vysokém zašpičatělém klobouku, který sem tak dávno přišel se svou Biblí a s mečem, tak důstojně si vykračoval neušlapanou ulicí a stal se tak významnou osobností ve válce i v míru – mám větší nárok jeho zásluhou než svou vlastní, neboť o mně se jen zřídka slyší a mou tvář zde téměř nikdo nezná. On byl voják, zákonodárce, soudce; vládl v církvi; měl všechny příznačné puritánské vlastnosti, dobré i zlé. Byl také zavilý mstitel, jak to dosvědčují kvakeři, kteří ho připomínají ve svých historických dílech, a vyprávějí o tom, jak tvrdě a přísně ztrestal jednu ženu z jejich sekty – je se co obávat, že tohle se dochová v paměti déle než svědectví o jeho lepších skutcích, ač jich bylo hodně. Jeho syn po něm zdědil tu perzekuční mánií a tolik se zasloužil o mučení čarodějnic, že na něm lpí jejich krev, jak se dá právem říct. Poskvrnil se jí věru celý, takže jeho suché staré kosti na pohřebišti v Charter Street jistě jsou jí potřísněny dosud, pokud se úplně nerozpadly v prach! Nevím, zda se tito mí předkové dali na pokání a odprosili nebesa za své ukrutnosti, nebo zda v nějakém jiném bytostném stavu teď úpějí pod jejich těžkými následky.

Pro všechny případy já, který toto píši, jako jejich zástupce tímto beru jejich hanbu na sebe a prosím, aby veškerá kletba, která je jejich vinou stihla – jak jsem slyšel a jak se dá usuzovat podle neutešených a neblahých osudů našeho rodu v letech, jež se táhnou dlouho do minulosti – byla nyní i do budoucna sňata.

Bezpochyby však oba ti přísní a zachmuření puritáni by to pokládali za dostatečnou odplatu za své hříchy, že po tolika letech starý peň rodinného stromu, celý porostlý úctyhodným mechem, vyhnal jako svou nejvyšší ratolest takového budižkničemu, to jest mě. Neschválili by mi ani jeden cíl, jaký jsem si zálibně vytknul; ani jediný můj úspěch – jestliže se můj život mimo rodinný krb někdy zaskvěl úspěchem – by neposoudili jinak než jako bezcenný, ne-li naprosto nectný. „Kdo vlastně je?“ ptá se šepem jeden šerý stín mých praotců druhého. „Autor povídkových knížek! Jaképak je tohle životní povolání – copak je tohle řádný způsob, jak oslavovat Boha a být užitečný lidstvu svého věku a pokolení? Vždyť to není o nic lepší, než kdyby z toho zvrhlíka byl potulný muzikant!“ Takovými komplimenty se mí prapředkové o mně dorozumívají přes propast času! Ale ať si mnou pohrdají, jak chtějí, přece výrazné rysy jejich povah jsou promíseny s mými.

Náš rod, těmito dvěma přísnými a ráznými muži hluboko zasažený do nejranějších dětských počátků města, udržel se tam od té doby stále a vždycky si také uchoval vážnost; pokud vím, nikdy se nezhanobil ani jediným nectným potomkem – jenže se také snad nikdy po těch prvních dvou generacích nevyznamenal žádným pamětihodným činem, ba ani ničím, co by mu dávalo nárok na pozornost veřejnosti. Postupně upadl téměř v zapomnění,

tak jako tu a tam některý starý domek v ulicích vršením nové půdy zapadá skoro až po okapy. Přes sto let se syn za otcem vydávali na moře – v každé generaci se zešedivělý kapitán z kajuty na lodní přídi stěhoval do rodinného domu a čtrnáctiletý hoch zaujímal dědičné stanoviště na přední palubě, tváří v tvář slané vodní tříšti a vichřici, jež zuřivě dorážely na jeho otce a děda. I ten hoch se v daný čas přestěhoval z předního podpalubí do kapitánské kajuty, prožil si bouřlivý mužný věk a vrátil se z toulek po světě, aby zestárl a zemřel a smísil svůj prach s rodnou půdou. Takové dlouhé spojení rodu s jedním místem, které je jeho rodištěm i pohřebištěm, vytváří mezi lidským tvorem a tím místem na zemi příbuzenský vztah, zcela nezávislý na tom, jaké má ten kraj půvaby nebo mravy. Není to láska, ale pud. Nový obyvatel – který sám přišel z cizí země, nebo přišel-li odtamtud jeho otec či děd – nemůže si snad ani činit nárok na název Salemský – nemá ponětí o houževnatosti, s jakou starousedlík, nad nímž se už smráká třetí století, lpí jako ústřice na tom místečku, kde se zahnízdila už řada pokolení jeho rodu. Nezáleží na tom, nemá-li tam v životě žádnou radost, má-li už po krk starých dřevěných domků, bláta a prachu, je-li znuděný tou rovinou a její náladou, studeným východním větrem a ještě studenějším společenským ovzduším – tohle všechno a ještě jiné vady, které vidí nebo které si představuje, to všechno je vedlejší. Kouzlo trvá a působí stejně mocně, jako by to rodiště bylo ráj na zemi; a stejně tomu je i se mnou. Pokládal jsem téměř za svou sudbu, že mám zdomácnět v Salemu, tak aby se ta podoba v obličejí a dědičná povaha, jež zde byly odedávna dobře známé – odjakživa, jak se jeden představitel rodu kladl do hrobu a druhý tak říkajíc po něm přejímal

hlídkování v hlavní ulici – za mého bezvýznamného života starému městu znovu ukázaly a připomněly. Avšak takovéto smýšlení je důkazem, že to spojení, teď už málem nezdravé, mělo by se konečně přerušit. Lidské přirozenosti to neprospívá o nic víc než bramboře, je-li po příliš dlouhou řadu generací sázena a znovu přesazována do téže vyčerpané půdy. Mé děti už mají jiná rodiště, a pokud budu mít vliv na jejich osudy, zapustí své kořeny v jedné zemi a usadí se tam.

Po odchodu ze staré usedlosti byla to hlavně ta zvláštní, tupá, neradostná přichylnost k mému rodnému městu, která mě přiměla, abych přijal místo v té cihlové budově strýčka Sama, ačkoli jsem mohl udělat právě tak dobře, ba líp, kdybych šel někam jinam. Bylo mi to souzeno. Nestalo se prvně, ani podruhé, že jsem odtamtud odešel – jak se zdálo natrvalo – a přece jsem se vrátil jako falešná mince nebo jako by Salem byl pro mě nevyhnutelným středem vesmíru. A tak jsem jednoho krásného dne ráno vystoupil po tom žulovém schodišti, se jmenovací listinou od prezidenta v kapse a byl jsem představen sboru pánů, kteří mi měli pomáhat nést mou těžkou odpovědnost vrchního inspektora celnice.

Jsem velice na pochybách – či vlastně nejsem vůbec – zda nějaký veřejný činitel Spojených států, ať v úřadě civilním, či vojenském, někdy měl takový patriarchální štáb podřízených veteránů jako já. Sotva jsem se na ně podíval, bylo mi ihned jasné, jak na tom byl můj předchůdce v úřadě. Už nejméně dvacet let před touto epochou měl přednosta celnice zcela nezávislé postavení, a proto mohl salemskou celnici uchránit, aby nebyla stržena do víru střídavých politických změn, jejichž vinou je postavení

v úřadě obvykle tak vratké. Byl voják – nejvýznačnější voják Nové Anglie – a stál pevně na piedestalu svých zásluh; mohl spoléhat na moudrou liberálnost vlád, jež se střídaly u vesla a jimž v úřadě sloužil, a byl tak svým podřízeným zárukou v nejedné chvíli nebezpečí a nejistot. Generál Miller byl konzervativní radikál – byl to muž, jehož vlídnou povahu nemálo ovlivňoval zvyk – silně lnul ke známým tvářím a jen stěží se odhodlával ke změnám, i když změna mohla přinést nepochybné zlepšení. Proto když jsem se ujal úřadu, našel jsem tam většinou jen staré lidi. Byli to téměř samí bývalí námořní kapitáni, kteří se plavili na kdekakém moři a zmužile odolávali bouřlivé vichřici života, jež je nakonec zahнала do toho zátiší, kde je neznepokojovalo téměř nic, leda jen občasný strach z prezidentských voleb, a všichni do jednoho tam mohli začít nový život. Nebyli o nic méně než jejich bližní ušetřeni zubu času a sešlosti věkem, ale měli zřejmě nějaký talisman, který od nich zaháněl smrt. Jak jsem se dozvěděl, měli dva tři z nich dnu nebo revma nebo snad byli upoutáni na lůžko, takže je ani nenapadlo, aby se ukázali v celnici, skoro jak byl rok dlouhý; ale zimou ztuhlí vylézali v květnu nebo v červnu na teplé sluníčko, líně činili zadost tomu, čemu říkali povinnost, a podle toho, jak měli pokdy a jak se jim to hodilo, odšourali se zas do postele. Musím se přiznat, že mou vinou se nejednomu z těchto ctihodných služebníků republiky úřední dech zkrátil. Na můj návrh jim bylo dopřáno, aby si od své namáhavé dřiny odpočali, a brzy potom – jako by jedinou hnací silou jejich života byla horlivost ve službách vlasti, o čemž jsem svatosvatě přesvědčen – odebrali se na lepší svět. Bylo mi zbožnou útěchou, že mým přičiněním jim byla popřána dostatečná lhůta, aby se

káli z všelijakých zlých a nemravných praktik, k nimž se každý celní úředník samozřejmě nechá svést, jak se dá předpokládat. Ani přední, ani zadní vchod celnice nevede na cestu do ráje.

Moji podřízení byli většinou whigové. Pro jejich ctihodné bratrstvo bylo dobře, že nový vrchní inspektor nebyl politik – v zásadě sice byl věrný demokrat, ale své místo dostal a zastával bez jakýchkoli politických zásluh. Kdyby tomu bylo jinak – kdyby byl na to vlivné místo dosazen člověk politicky aktivní, byl by se ujal snadného úkolu čelit whigovskému přednostovi, jemuž různé neduhy bránily, aby osobně řídil svůj úřad, a jen málokdo z toho vetchého štábu byl by v úřadě vystačil s dechem sotva tak ještě měsíc po tom, kdy se anděl zkázy ukázal na schodišti celnice. Podle vžitých zákonů v takových situacích by pro politika bývalo takřka povinností dostat každou tu zešedivělou hlavu pod ostří gilotiny. Staříci se zřejmě obávali nějaké takové neslušnosti z mé strany. Bylo mi to trapné a zároveň mě bavilo pozorovat, s jakým strachem uvítali můj příchod; vidět, jak zbrázděná tvář, půl století šlehaná bouřlivou vichřicí, najednou zpopelavěla, jakmile se ukázal tvor tak neškodný jako já – slyšet, když mě ten či onen oslovil, jak se mu třese hlas, v dávných dobách zvyklý ochraptěle řvát do zvukovodu, že by i samého Borease strach přiměl, aby se ztišil. Tihle výteční staříci viděli, že podle vžitého pravidla – jemuž u některých z nich ještě dodávala váhy pracovní neschopnost – měli by udělat místo mladším, politicky pravověrnějším a vůbec schopnějším sloužit našemu společnému strýčkovi. Já jsem to věděl také, ale nikdy jsem neměl to srdce, abych podle toho vědomí jednal. Hodně a zaslouženě k mé hanbě a značnou měrou na úkor mého úředního

svědomí se tedy za mého úřadování dál loudali po přístavních hrázích a šourali nahoru a dolů po schodišti celnice. Spoustu času také prospali ve svých obvyklých koutcích na židlích obrácených opěradlem ke zdi, ale jednou dvakrát za dopoledne se probouzeli a navzájem se otravovali bůhvíkolikátým opakováním starých námořnických anekdot a otřepaných vtipů, ze kterých se už pro ně staly fráze.

Patrně se brzy přišlo na to, že nový inspektor asi nikomu moc neublíží. A tak jim spadl kámen ze srdce a s blahým vědomím, že jsou přece jen nějak užiteční – alespoň sami sobě, ne-li už naši milované vlasti – plnili milí staříci různé úřední formality. Tak bystře s brýlemi na nose nakukovali do skladišť v lodích. S maličkostmi náramně nadělali a někdy zas byli kupodivu tak neteční, že si daleko větší věci nechali proklouznout mezi prsty! Kdykoli k nějakému takovému nedopatření došlo – když byl třeba v pravé poledne a rovnou pod jejich tupým nosem propašován na břeh vagon cenného zboží – nic nemohlo předčít bdělost a čilost, s jakou se pustili do zamykání, dokonce i na dva západy, a zabezpečování páskami a pečetním voskem kdejakého východu na nešťastné lodi. Člověk mohl mít málem dojem, že by místo pokárání za dřívější nedbalost zasluhovali spíš chvalozpěv za svou ostražitost, když už bylo po zlém činu, a vděčné uznání za svou velkou horlivost, když se škoda už nedala odčinit.

Není-li někdo nadobyčej nepříjemný, mám ten pošetilý návyk, že s ním jednám vlídně. Beru především v úvahu lepší povahové stránky člověka, s nímž mám co činit, jestliže nějaké ty lepší stránky má, a rozeznávám lidi podle těchto příznaků. Jelikož staří úředníci v celnici měli dobré povahové rysy a můj

poměr k nim, otcovský a ochranitelský, byl příznivý pro vývoj přátelských vztahů, brzy jsem si je všechny oblíbil. Bylo milé za letních dopolední – kdy prudký žár, v němž se jiní příslušníci lidského druhu téměř rozpouštěli, který však jejich zpola ztuhlé organismy jen příjemně zahříval – bylo milé slyšet je, jak spolu před zadním vchodem rozprávějí, usazení v řadě na židlích jako obvykle opěradlem ke zdi, jak jejich zamrzlé staré vtipy už z minulých pokolení roztávají a se smíchem jim ševelí na rtech. Navenek má rozjařenost starých lidí hodně společného s dětskou veselostí: ani intelekt, ani vrozený smysl pro humor zde téměř nehrají roli – v obojím případě je to jen přísvit, který kmitá po povrchu a v němž zelená větev i šedivý trouchnivějící kmen vypadají jako zalité sluncem. V jednom případě je to však opravdové sluneční světlo, kdežto v druhém se to spíše podobá fosforeskování zahnívajícího dřeva.

Byla by to krutá nespravedlnost, rozuměj mi, čtenáři, kdybych o všech těch výtečných stařících tvrdil, že už byli dětinští. Předně nebyli mí spolupracovníci všichni do jednoho staří; byli mezi nimi i muži v plné životní síle, naprosto schopní a zdatní, vhodní k něčemu daleko lepšímu, než byla ta nudná a podřízená životní dráha, kterou jim přisoudila jejich nešťastná planeta. A nadto se někdy ukázalo, že pod takovou bílou kšticí vskrytu přebývá dobře zachovalý mozek. Ale pokud jde o většinu těch veteránů z mého štábu, jistě jim neukřivdím, označím-li je povšechně za spolek nudných staříků, kteří ze svých rozmanitých životních zkušeností nenashromáždili nic, co by stálo za uchování. Jako by utratili všechna zlatá zrnka životní moudrosti, která se měla posbírat, a jako by svou paměť náramně opatrně uložili

do skořápky. Mluvili s daleko větším zájmem a gustem o tom, co měli ráno k snídani nebo co měli včera a dnes či co budou mít zítra k obědu, než o tom, jak před čtyřiceti nebo padesáti lety ztroskotala jejich loď, a o všech těch divech světa, jichž byli v mládí očitými svědky.

Otcem celnice – patriarchou nejen této malé čtyř úředníků, ale osmělím se prohlásit, že i veškerého stavu celníků v celých Spojených státech – byl muž trvale pověřený funkcí dozorčího. Bylo by ho možné právem nazvat legitimním dítkem celního systému, od narození povoláním, či vlastně předurčeným pro to vznešené zaměstnání, neboť jeho otec, za revoluce plukovník a předtím výběrčí cel v přístavu, pro něho ten úřad stvořil a dosadil ho tam v dobách dávnověku, které teď pamatuje už jen málo lidí. Když jsem se s tím dozorčím seznámil, bylo mu asi tak osmdesát a jistě patřil k nejpodivuhodnějším odrudám trvalé, jaké by člověk hned tak nenašel, i kdyby celý život hledal. Obličej měl živý, tělesně byl zdatný, nastrojený v modrém kabátě s lesklými knoflíky, měl svižnou a ráznou chůzi a zdravé, bodré vzezření, takže celkem budil zdání nikoli ovšem mladíka, ale člověka, na jehož zevnějšku si matka příroda dala nevidané záležit, takže jako by se věk a neduhy na něho neopovážily dolehnout. Jeho hlas a smích, jež se ustavičně rozléhaly po celnici, nebyly vůbec trřaslavé ani kdákavé, jak tomu bývá u starců – vyrážely mu z plic jako kohoutí kokrhání nebo troubení křídlovky. Když se na něho pohlíželo jako na živočicha – a jinak se na něho téměř ani nedalo pohlížet – byl to tvor přijatelný, dokonale zdravý a tělesně zdatný, schopný v tom nesmírně pokročilém věku kochat se všemi, nebo téměř všemi požitky, jichž se mu zachtělo

a na něž mohl připadnout. Bezstarostný a bezpečný život v celnici se zajištěnými příjmy, jen mírně a málokdy znepokojovaný obavou z propuštění, zajisté přispěl k tomu, že na něm čas zanechával jen lehké stopy. Původní a působivější příčiny takového stavu však bylo třeba přičíst jeho vzácně dokonalé živočišné povaze, vybavené jen mírnou dávkou intelektu a zcela nepatrnou příměsí mravních a duchovních přísad – těch bylo věru tak pramálo, že staříkovi jen tak tak bránily, aby nechodil po čtyřech. Neměl vůbec schopnost myslet, ani hloubku citu, ani škodlivou přecitlivělost – neměl zkrátka nic než pár nejobvyklejších pudů podpořených bujarou letorou, která nevyhnutelně pryčtila z jeho tělesné pohody a celkem docela slušně a přijatelně zastávala u něho funkci, jaká se obvykle přisuzuje srdci. Byl postupně manželem tří žen, dávno už mrtvých, otcem dvaceti dětí, které se v různém věku dětství i dospělosti většinou také už obrátily v prach. Člověk by předpokládal, že tedy zakusil dost zármutku, který mohl i nejslunnější povahu skrz naskrz proniknout temnou chmurou. Ale kdepak náš starý dozorčí! Stačil jediný krátký povzdech a veškeré břímě smutných vzpomínek bylo to tam! Za chvíli už byl pro každou legraci jako děčko sotva odrostlé plenkám, daleko spíše než jeho podřízený úředník, který v devatenácti letech byl mnohem starší a vážnější než on.

Pozoroval jsem a zkoumal toho patriarchálního starce snad se zvědavějším zájmem než každého jiného lidského tvora, který tam upoutal mou pozornost. Byl to vskutku zjev nevidaný: v jednom ohledu tak dokonalý, a v každém jiném tak povrchní, klamný a nepochopitelný – taková absolutní nicka. Usoudil jsem, že nemá ani duši, ani srdce, ani mozek – nic, jak jsem už

prohlásil, než pudy; ale přitom bylo těch jeho pár povahových vlastností zkombinováno velmi chytře, takže jeho nedostatky nebyly trapně do očí, a já jsem se pro svou osobu dovedl docela dobře spokojit s tím, co jsem v něm nalézal. Bylo by těžké – na mou věru – představit si jeho posmrtnou jsoucnost; natolik se zdál pozemský a tělesný, ale pro svou existenci vezdejší, měla-li skončit jeho posledním dechem, byl vybaven štědrě – neměl o nic víc mravní odpovědnosti než hovado, ale zato schopnost oddávat se požitkům ve větším rozsahu, a přitom si stejně blaženě jako to hovado nepřipouštět bezútešnou sklíčenost stáří.

V jedné věci byl oproti svým čtyřnohým bližním v nesmírné výhodě – byl totiž schopen upamatovat se na dobré večere, jimiž jsem nemálo přispíval k jeho životnímu blahu. Labužnictví bylo jeho nesmírně příjemnou vlastností a slyšet ho mluvit o pečení dráždilo chuť asi tak jako nakládané okurčičky nebo ústřice, a proto jsem ho rád a s uspokojením poslouchal, když obšírně vykládal o rybách, drůbeži a všelijakém mase i o nejosvědčenějších receptech, jak je upravovat k jídlu. Jeho rozpomínání na to, jak se kdy dobře poměl na nějaké hostině, třeba už bůhvíjak dávno, jako by člověku přímo vhánělo pod nos vůni vepřové nebo krocana. Uchoval si na patře všelijaké chutě až padesát, šedesát, sedmdesát let a zřejmě pořád tak čerstvé jako chuť skopové kotletky, kterou před chvílí pozřel k snídani. Slychal jsem ho labužnický mlaskat při večerích tak dávných, že všichni jeho bývalí spolustolovníci kromě něho už dlouho krmili červy. Bylo to báječné pozorovat, jak se mu ustavičně zjevovaly přízraky jídel z minulosti, nikoli hněvivé nebo mstivé, ale jako by mu byly vděčné za jeho tehdejší ocenění a jako by mu chtěly

dvojnásobně připomenout nekonečnou řadu požitků, sice už matných, ale přesto rozkošnických. Vzpomínal na masíčko od hovězí ledviny, na telecí kýtu, vepřové žebírko, nějaké obzvlášť dobré kuřátko nebo výjimečně chutného krocana, jimiž se možná pyšnila jeho tabule za časů Adamse staršího, kdežto veškeré pozdější naše národní osudy a všechny události, jež vrhly jas nebo stín na jeho osobní život, účinkovaly na něho stejně pomíjivě jako ovanutí větříčku. Nejtragičtější událostí v životě toho staříka, pokud jsem mohl usoudit, bylo jeho zklamání v jedné huse, která žila a skonala před nějakými dvaceti čtyřiceti lety; byla to husa velmi slibných rozměrů, ale jak se ukázalo až na stole, tak stará a tvrdá, že zcela odolávala noži a dala se rozporcovat jen sekerkou a pilkou.

Ale je na čase, abych se jím už přestal zabývat, ačkoli bych rád jeho figurku vykreslil ještě podrobněji, protože se ze všech lidí, které jsem v životě poznal, nejlíp hodil za celního úředníka. Z příčin, o nichž se možná pro nedostatek místa a času vůbec nezmíním, při tomto zvláštním způsobu života lidé většinou utrpí mravní úhonu. Náš starý dozorčí toho nebyl schopen, a i kdyby měl setrvat v úřadě až do skonání světa, byl by pořád stejný jako tehdy a zasedal by k večeři se stejně znamenitou chutí k jídlu.

Je tu jedna postava, bez níž by má galerie portrétů z celnice byla neúplná, ale měl jsem poměrně málo příležitostí ji pozorovat, a proto ji mohu načrtnout jen v hlavních obrysech. Je to náš přednosta, náš chrabrý starý generál, který po své skvělé vojenské službě a pak po skončení vlády nad jedním divokým západním teritoriem přišel sem před dvaceti lety strávit sklonek svého pestrého a úctyhodného života. Ten statečný vojín tehdy čítal

sedmdesát let či tak nějak a zbývalo mu ujít už jen zbytek jeho pozemského pochodu, ale spočívalo na něm břímě neduhů, jež mu ani válečné fanfáry jeho vzrušujících vzpomínek nemohly moc ulehčit. Jeho krok, kdysi v útoku krajně odhodlaný, byl už vratký. Jen s pomocí sluchy, a když se rukou těžce opíral o železné zábradlí, mohl zvolna a v bolestech vystoupit po schodišti celnice a s námahou se jakž takž přes chodbu odšourat k svému obvyklému křeslu u krbu. Tam sedával a s trochu posmutnělým obličejem civěl na příchozí a odcházející uprostřed šustění papírů, proklínání, úředního jednání a klábosení úředníků – všech ten hluk a ruch jako by jen nezřetelně doléhal k jeho smyslům a snad ani nepronikal do vnitřní sféry jeho vnímavosti. Takto v klidu měl tvář mírnou a vlídnou. Když byl na něco upozorněn, kmitl mu obličejem výraz zdvořilého zájmu – důkaz, že se mu v mozku chvílemi rozsvítí, ale jeho vnější vrstvy nepropouštějí světelné paprsky. Čím hloub se proniklo do jeho mozkové tkáně, tím se zdála zdravější. Jakmile už nemusel mluvit ani poslouchat, což obojí na něm vyžadovalo zřejmé úsilí, jeho tvář brzy zas nabyla dřívějšího, nikoli bezútešného klidu. Na jeho obličej nebyla trapná podívaná, neboť byl sice jakoby zastřený mlhou, ale nikoli zblblý stařeckou zchátralostí. Jeho přirozená tělesná soustava, původně silná a mohutná, se dosud nerozpadla v trosky.

Vystihnout a určit jeho povahu byl však za tak nevýhodných podmínek úkol stejně těžký jako si v obraznosti narýsovat plán a znovu vystavět nějakou starou pevnost, třeba Ticonderogu, když se člověk dívá na její šedivou rozvalinu. Tu a tam se zdi snad uchovaly celé, ale jinde, kde se vlastní tíhou sesuly, zbyla

z nich třeba jen beztvárná mohyla, za dlouhá léta míru a zanedbání porostlá trávou a všetečným býlím.

Když jsem se však na toho starého válečníka zadíval s láskou – styk mezi námi byl sice nepatrný, ale můj vztah k němu, tak jako všech dvounožců a čtyřnožců, kteří ho znali, mohl se právem takto nazvat – dovedl jsem rozeznat hlavní rysy jeho charakteru. Vyznačoval se ušlechtilými a hrdinskými vlastnostmi, které svědčily o tom, že své proslulé jméno nezískal pouhou náhodou, ale oprávněně.

Soudím, že nikdy nevynikal neposedným a čilým duchem, že bylo v každém jeho životním období zapotřebí nepředstavitelně mocného popudu, aby se rozhýbal, ale jakmile se jednou zburcoval a musel překonávat překážky, aby dosáhl nějakého přiměřeného cíle, pak to nebyl člověk, který by se vzdal nebo který by selhal. Přirozený žár, jenž v něm žhnul a jenž dosud nevyhasl, nebyl nikdy toho druhu, který vyšlehne a oslnivě vzplane – byl to spíše řeřavý, sálavý žár, jako když se taví železo. Váhu, solidnost, houževnatost – ty vyjadřoval jeho klid i v tom rozkladu, do něhož předčasně upadl v době, o níž mluvím. Ale i tehdy jsem si dovedl představit, že nějakým vzrušením, jež by do hloubky otrásl jeho vědomím – vzbuzeným břešknou fanfárou, která by zburcovala veškerou jeho energii, nikoli mrtvou, nýbrž jen dřímající – byl by dosud schopen rázem se zbavit svých neduhů jako roucha nemocného, odhodit stařeckou hůl, popadnout výbojný meč a znovu se vzchopit jako válečník. I v takovém okamžiku napětí by jeho chování zůstalo klidné. Ale takový okázalý výjev si člověk mohl malovat jen v obraznosti – nedal se očekávat a nebyl ani žádoucí. Co jsem v tom muži viděl – tak konkrétně